

Александар Вучковић

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм филозофије и историје

aleksandar.vuckovic.ff@gmail.com

**О БИЈЕДИ ФИЛОЗОФИЈЕ,
НЕУРАЛГИЧНИМ ТАЧКАМА И ЈОШ
ПОНЕЧЕМ**

**(или: Зашто не постоји ваљана критика у
нашем друштву)**

**Поводом текста Мирослава Галића „О првим мачићима,
лијепим душама и још понечем (или: Зашто је боље
Ништа него најприје Нешто)**

Свака врста јавне дјелатности подложна је различитим врстама евалуације, рецепције и, на крају крајева, различитим потребама да се таква дјелатност стави у одређени контекст. Нема сумње да повратна информација која се у таквом случају добије, па каква год била, увијек много више значи од ћутања или од најгоре врсте одговора са којим можете да се сусретнете у нашем друштву а који гласи: „Добро је“. То „Добро“ са којим се суочава наше друштво јесте од оне најгоре врсте „мјерења“ са којим се било какво стваралаштво суочава. Оно је знак опше незаинтересованости, оно је израз куртоазије, кукавичлука и, због свега тога, трајни кочничар било какве врсте напретка. Није битно другачија ситуација ни са изразом: „Лоше је“. То „Лоше“, у контексту стваралаштва, у нашем друштву по правилу испоставља се

са тако разорном моћи која нема намјеру да прикаже недодатке у перспективирању реалних околности у којим је то „Лоше“ настало. Етикетирањем „Лоше је“ оспољена је намјера да се на нешто као такво, стави тачка. Оно се не цијени и не оцјењује. Њему се суди и пресуђује. Какве посљедице овакав карактер наше критике има на наше материјално и нематеријално стваралаштво оставићемо отвореним питањем и позабавићемо се најпарадигматичнијом критиком коју је добило прво издање часописа *Ноема*, а чији је аутор Мирослав Галић, филозоф по образовању.

На самом почетку аутор критике конструише слику из које ће сагледавати и „критиковати“ часопис у цјелини. Ни у овој критици није се одољело маниру да се сакрализује одређен појам и да се посредством њега вјештачки изгради представа која треба да симулира реалност и тако нам наметне доминантан угао перспективирања, не остављајући простор за потенцијално другачије сагледавање. Аутор је искористио појам *квалитет* да исконструише своју позицију и да је догматски фундира као једини могући угао сагледавања значаја који има један овакав часопис у нашем друштву. И на овом мјесту појам *квалитет*, као и код већег дијела наше академске заједнице, има улогу да „затамни“ реалну ситуацију у којој се налази онај који се позива на њега. Аутор нам не нуди никакве квалитативне назнаке квалитета на основу којих ће он закључивати о квалитету или мањем квалитету, како часописа у цјелини, тако и сваког аутора и рада понаособ. Он пропушта да каже, или бар назначи, у односу на шта се мјери квалитет свега што се налази у часопису који се нашао пред њим? Да ли је то универзитетска традиција средине из које стиже? Да ли су то часописи овог или сличног типа у држави или у окружењу? Да ли су то можда свјетска издања часописа ове тематике? Очигледно је да оцјена *Ноеме* увелико зависи од одабира одговора на једно од ових питања. Аутор критике поступа по манирима средине у којој је стекао образовање,

упркос потреби да преко својих опаски успостави отклон од истог. Сакрализовањем појма *квалитет* у својим првим реченицама, који у остатку текста прераста у догматско идолопоклонство, успостављена је парадигма из које је аутор критике, спреман да „буба“ и „разваљује“ све по реду.

„Уводна ријеч“ и ставови који су изнијети у њој нашли су се први на удару. Иако су многи ставови у том дијелу изнијети метафорички од стране уредништва, они су сасвим јасни и могуће је врло лако докучити њихово значење. Стога и реченицу:

Одлучни да не понудимо систематски разрађене циљеве и аргументе који би требало да утемеље наше побуде, позиције и друштвени статус, нама не преостаје ништа друго до да понудимо принцип на којем слобода почива: Грешку!

треба посматрати у контексту метафоре која је изграђена на овој реченици и коју је врло лако докучити из реченица које се нижу на њу. Али то није намјера аутора. Стога настоји да, измјештајући ову реченицу и њено значење из контекста у којем се налази, створи њено вјештачко значење и погодно мјесто за критику. Вјештачки створено мјесто за критиковање, морало се вјештачки напасти. Ријечима које су већ карикирани од уредништва у часописном уводу, а које се тичу фаме која настаје у нашем јавном и „стручном“ миљеу када се прича о *систематичности* и *систематским циљевима*. Ти појмови и сличне кованице представљају само израз безидејности оних који их износе као аргумент који треба да послужи као тас који доноси превагу у њихову корист. Такви појмови се сакрализују до те мјере да се о њима не треба ништа више рећи до њиховог помена. Управо због такве употребе и јесу били предмет карикирања уредништва. Њима се на исти начин служи и аутор критике. Да је мало пажљивије читао текст, такви превиди му се не би догодили. Таква врста резонавања требало је да кулминира у ставу који је изнио у сљедећој реченици:

Уредници немају систематске циљеве када је уређивање часописа у питању (...) нити при томе ичим утемељују своју друштвену позицију и статус.

То што се уредништво није определијелило да своје „идеолошке“ поставке износи у тезама које треба да личе на законска акта, не значи да оне као такве не постоје. То што су оне изнесене метафорички, свакако да не значи да нису присутне и да уредништво није спремно да их систематски спроводи. Напротив, „Уводна ријеч“ је више од класичног уводника у један часопис и представља, више по својој структури, један идејни памфлет у којем су назначени принципи на којима треба да се развија часопис, што је сасвим јасно назначено реченицом:

Једина идеологија коју дијеле уредници јесте слобода, поштовање људске личности и жеља да се покаже да Другост није проблем већ дужност.

Стога би се изнесени аргументи у њему могли напасти само на нивоу идејног размимоилажења, а никако аргументима у којима су садржане опаске да уредништво нема јасне циљеве. У контексту тога је много разумљивија и ова полемика која се одвија на првим страницама овог броја. За владајућу уређивачку политику, у друштву у којем се налазимо, објављивање овакве врсте полемике било би перципирано као „уређивачко самоубиство“. Али уредништво овога часописа ову ситуацију резонује као друштвену обавезу и све друго би схватило као издају кључних начела на којима своју уређивачку политику развија. Уредништво и овим поступком сасвим јасно ставља до знања да нема намјеру да ствара представу и симулира слободу, него да је конкретизује. Оно на шта не може да утиче јесу потребе и способности појединаца да једну такву уређивачку политику разумију.

Утврдивши „омашке“ које су се односиле на сам почетак наведене критике, за ставове који су изнесени касније, још

је очигледнији сентимент из којег произилазе. Наиме, критичком анализом доминира дисциплинарно образовање које посједује аутор и из којег сагледава сваки појединачни прилог. То свакако не би био проблем да се овдје ради о часопису који се бави само филозофијом и чисто филозофским проблемима. Посљедица таквог става је да се од аутора који су писали историјске радове тражи „више историје“ и „више историјске занимљивости“. Као да се историјске чињенице и њихова занимљивост купују на пијаци.

У контекст његовог образовања уклапа се и нетрпељивост према теологији као дисциплини. Нема сумње да сваки филозоф осјећа неку врсту ресантимана на помен теологије, који је свакако условљен различитим историјским развојем и различитим методолошким приступом у рјешавању друштвених проблема.

Иако се теологији приговара методолошка самодовољност, исти приговор сасвим оправдано може да се упути и филозофији. Очигледан примјер представља и резонување аутора критике, према којем може да се оправда манир теолошког писања само преко филозофије религије, као и да се неки рад може вредновати само ако у њему има нечег филозофског. Таквим резонувањем само се филозофији приписује оштрица критике, јер забога *поезија, карикатуре и сличне ствари* је отушљују.

Студенти филозофије, као и њихови професори на Филозофском факултету у Бањој Луци, требало би што прије да схвате да у данашњем свијету не постоји дисциплинарна и концептуална самодовољност. И што прије схвате да ангажованост није „гријех“, прије ће филозофији као дисциплини вратити достојанство које јој припада. Галић је потпуно у праву у својој оцјени да су свуда *одсјеци филозофије жаршита побуне, отпора и прогреса, а само у Бањалуци легло резигнације, аутархије и пасивности*. Све је то посљедица

атмосфере у којој се његује наивно, стога и контрапороду-ктивно, мишљење да „идеје“ и „идеологије“ не смију остати компромитоване покушајем да заживе. Оне морају остати чисте, њима се треба дивити, о њима треба пјевати и сањати.

Све док се буде његовала пракса да је кафански ангажман најбољи, и то оличен у кафанском приговору, у друштву својих пријатеља, од превазилажења позиције маргинализованости у којој се филозофија налази, неће бити ништа.

Без обзира шта мислили о одређеним дисциплинама и без обзира које дисциплинарно образовање стекли, не смије да постоји став апосолутне самодовољности. Не може бити говора о „неуралгичним тачкама“. Нарочито се то односи на теологију. Требало би да су прошла та времена у којима је теологија била „неуралгична тачка“. Надам се да смо свјесни чињенице да ни друге дисциплине нису прошле много боље у тим временима, као и да смо са таквим ставом само на корак од искључујуће прошлости. Очигледна је чињеница да они појединци који говоре о теологији као „неуралгичној тачки“, а покушавају да оставе утисак објективности, у суштини, само симулирају отвореност и тобожње слободарство, насупрот „догми“ и „затворености“.

Иако је Галићев текст писан у намјери да буде један критички осврт на прво издање и да изврши његову евалуацију, остаје утисак да је у томе подбацио. Испуштајући из вида реалне околности у којима се налази оно што се критикује и не контекстуализујући његово интелектуално, друштвено, па и политичко окружење, критика се, успостављајући „невидљиве“ узоре, повела за анализом.

Ако узмете број часописа оваквог типа у Републици Српској, па онда број часописа у окружењу, као и друштвене и универзитетске околности у којима настају, и онда их упоредите, представа о часопису за друштвену и хуманистичку

мисао *Ноема* постаје много јаснија. Сви ови наводи су много релевантнији за оцјену овог часописа од појма квалитета који грамза по тексту аутора критике, без иједног осврта на квалитативност квалитета из којег он просуђује. Ако узмемо да је ово један од ријетких часописа у окружењу који инсистира на радовима дипломаца и постдипломаца, са неконвенционалним и конвенционалним тематским цјелинама за један академски часопис, у таквој констелацији, овај часопис не само да није „Ништа“, како га аутор критике оцјењује, него напротив, он је „Све“.

Он је „Све“ зато што је простор у којем је могуће да се проговори. Можда све ово вријеме немушто причамо, јер нисмо имали гдје вјежбати се, учити се и суочавати се. Када се проблеми којима се баве истраживачи друштвених и хуманистичких дисциплина затворе унутар четири зида и када одговор на наше ријечи и мисли буде само ехо наших ријечи и мисли, онда средина у којој се тако поступа треба озбиљно да се доведе у питање. Колико год се аутор критичког текста и ја не слагали око неких оцјена, или не разумијевали, вјерујем да ћемо се обојица сложити да нам је овај часопис Шанса. Од тога шта ћемо сви заједно од те Шансе начинити, не зависи само уредништво, него цјелокупна генерација.

Форма часописа јасно указује да уредништво нема намјеру да опонаша „најозбиљније“ часописе у којима се ништа не каже. Форма је условљена и концептом часописа према којем се настоји да се кроз различите врсте стваралаштва отвори простор за различите врсте искуства. Једино на тај начин теме и изрази који буду доминирали могу да буду вјерне историјске чињенице о стварности у којој живимо.

Успостављена слобода да се на различите начине изражава о различитим темама, остаће и даље принцип на којем ће се истрајавати, па чак и ако је крајње одредиште пакао.

Све док стваралаштво стављамо у однос или-или, и не доживљавамо га као један развојни процес, неће ни постојати ваљана критика. Објективност се постиже само у условима јасне разрачунатости са околностима у којој она треба да се успостави. Очигледна је чињеница да је и аутор критичког текста превидио ову чињеницу и као последицу тога евалуацију часописа ставио у контекст из којег је немогуће донијети објективну оцјену. И у таквој ситуацији ова критика је много значајнија уредништву, од оних чији се сав потенцијал завршава у изреченом „Добро је“. Али остаје утисак да је аутор критике пропустио да на један много објективнији начин сагледа прво издање часописа за друштвену и хуманистичку мисао *Ноема* и тако се сврстао у ред оних „Лоше је“ критичара који настоје да сахрањују, а не да евалуирају.